

اثرات تنش شوری در گل همیشه‌بهار (*Calendula officinalis* L.) با کاربرد خارجی ملاتونینمیلاد چراغی^۱، علی اصغر حاتم‌نیا^{۱*} و فردین قنبری^۲^۱ گروه زیست‌شناسی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران^۲ گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۹، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۷/۱۹)

چکیده

همیشه‌بهار (*Calendula officinalis* L.) گیاهی یک ساله از خانواده کاسنی است که دارای کاربردهای دارویی، غذایی و زینتی می‌باشد. به منظور بررسی اثرات ملاتونین بر برخی ویژگی‌های مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاه همیشه‌بهار تحت تنش شوری، آزمایشی به صورت فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی با سه تکرار اجرا گردید. در این مطالعه اثرات پنج سطح شوری (صفر، ۴۰، ۸۰، ۱۲۰ و ۱۶۰ میلی-مولار کلرید سدیم) و دو سطح محلول‌پاشی برگ ملاتونین (صفر و ۱۰۰ میکرومولار) بررسی شد. نتایج نشان داد که تنش شوری سبب کاهش همه پارامترهای مورد بررسی در گیاه همیشه‌بهار تحت تنش شوری شده است. نتایج حاصل از تجزیه واریانس داده‌ها نشان داد که تنش شوری اثر معنی‌داری ($P \leq 0/01$) بر روی همه پارامترهای اندازه‌گیری شده به غیر از کلروفیل b و آنتوسیانین دارد. با این حال، ملاتونین موجب افزایش معنی‌دار ($P \leq 0/01$) تعدادی از ویژگی‌های مورفولوژیکی (تعداد برگ، تعداد گل، طول شاخساره، وزن تر و خشک شاخساره) و فیزیولوژیکی (محتوی نسبی آب، کلروفیل a، کلروفیل کل، کاروتنوئیدها، پروتئین کل و فنول کل) شد. نتایج این مطالعه نشان داد که تنش شوری سبب کاهش ویژگی‌های مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی نسبت به شاهد شده درحالی‌که کاربرد ملاتونین سبب بهبود ویژگی‌های مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاه همیشه‌بهار شده است و می‌توان از ملاتونین جهت تعدیل اثرات منفی تنش‌ها استفاده کرد.

کلمات کلیدی: ملاتونین، رنگیزه‌های کلروفیلی، پرولین، فنول کل

مقدمه

شوری به نوع گیاه، مرحله نمو گیاه، شدت و مدت تنش بستگی دارد (Manchanda and Garg, 2008). کاهش پایداری غشای سلولی، کاهش فعالیت آنزیم‌های فتوسنتزی، کاهش فتوسنتز، کاهش آماس سلول‌ها و در نتیجه کاهش توسعه برگ‌ها، اختلال در جذب یون‌ها و به‌ویژه تجمع یون‌های سدیم و کلر در برگ و در نهایت کاهش رشد رویشی و عملکرد اقتصادی از اثرات تنش شوری بر گیاهان زراعی است (Munns, 2002). اثر منفی شوری گیاه، می‌تواند نتیجه کاهش

تنش شوری از مهم‌ترین تنش‌های محیطی است که تأثیر قابل توجهی بر بسیاری از ویژگی‌های ظاهری و همچنین صفات فیزیولوژیک گیاهان دارد و با تأثیر منفی بر رشد و نمو گیاهان، عملکرد و کیفیت نهایی محصول را تحت تأثیر قرار می‌دهد (آزاد و همکاران، ۱۳۹۷). بیش از یک قرن است که تنش شوری موضوع بسیاری از تحقیقات است که نشان‌دهنده اهمیت این تنش می‌باشد (Kafi, 2008). پاسخ گیاهان به

رشد، ملاتونین دارای بیشترین ظرفیت آنتی‌اکسیدانی است و به مثابه قوی‌ترین مولکول با ویژگی آنتی‌اکسیدانی شناخته شده است (Zhang and Zhang, 2014). استفاده از ملاتونین خارجی نیز می‌تواند در ایجاد مقاومت در برابر تنش تأثیرگذار باشد زیرا گیاهان می‌توانند ملاتونین خارجی را جذب و ذخیره کنند (Zhang et al., 2014).

پیش‌تیمار ملاتونین قبل از اعمال تنش شوری، سبب کاهش اثرات منفی شوری شده و از کاهش رشد سبب جلوگیری می‌کند (Tan et al., 2007). مشاهده شده که کاربرد خارجی ملاتونین در گیاه ذرت تحت تنش شوری، موجب افزایش نرخ خالص فتوسنتز و فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی و کاهش نشت یونی غشا می‌شود (Jiang et al., 2016).

گیاه دارویی همیشه بهار با نام علمی (*Calendula officinalis* L. یکی از گیاهان با اهمیت از تیره کاسنی (Asteracea) است. گیاهی علفی، یکساله و به ندرت دوساله با ساقه منشعب و سفت است که منشأ آن نواحی مدیترانه‌ای بوده که علاوه بر کاربرد زینتی، جهت مصارف دارویی نیز سابقه دیرینه داشته و خواص درمانی زیادی برای آن ذکر گردیده است (Cromack and Smith, 1998; ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۶).

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر فیتوهورمون ملاتونین بر مقاومت به تنش شوری در گیاه دارویی همیشه‌بهار و تأثیر آن بر برخی خصوصیات مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاه دارویی همیشه‌بهار تحت سطوح مختلف تنش شوری است.

مواد و روش‌ها

این پژوهش در قالب آزمایشی فاکتوریل بر پایه طرح کاملاً تصادفی با سه تکرار در گلخانه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در سال ۱۴۰۰ انجام شد. فاکتورهای آزمایشی شامل شوری با پنج سطح (صفر، ۴۰، ۸۰، ۱۲۰ و ۱۶۰ میلی‌مولار) و محلول‌پاشی برگ‌ها با دو سطح ملاتونین (صفر و ۱۰۰ میکرومولار) بود (نقی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰). بذرها گل همیشه‌بهار در گلدان‌هایی با قطر دهانه ۱۴ سانتی‌متر که به

پتانسیل اسمزی محیط ریشه، سمیت ویژه یونی و کمبود یون‌های غذایی باشد (Manchanda and Garg, 2008). تحمل پذیری گیاهان نسبت به شوری متفاوت است، اما در نهایت شوری سبب کاهش رشد آن‌ها خواهد شد. این کاهش به‌طور عمده در ارتباط با کاهش ظرفیت فتوسنتزی بوده که خود می‌تواند به علت در محتوای کلروفیل باشد (Viera Santos, 2004). گیاهانی که در شرایط شوری رشد می‌کنند از سه طریق اساسی تحت تنش قرار می‌گیرند: کاهش پتانسیل آبی در ناحیه ریشه که منجر به کم آبی می‌شود، سمیت یونی یون‌هایی مثل Na و Cl و عدم تعادل تغذیه‌ای که با کاهش جذب و یا انتقال به اندام هوایی صورت می‌گیرد (Gama et al., 2007).

راه‌کارهای مختلف بیوشیمیایی و فیزیولوژی گیاهان برای مقابله با شوری شامل تجمع و خروج انتخابی یون‌ها، کنترل جذب یون‌ها از ریشه و انتقال آنها به برگ‌ها، جایگزینی ویژه یون‌ها در سطح سلول و در کل گیاه، سنتز مواد سازگار، تغییر در مسیر فتوسنتزی، تغییر در ساختار غشایی تولید آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان و تولید هورمون‌های گیاهی هستند (Ashraf and McNielly, 2004).

نقش ملاتونین به عنوان یکی از مشتقات تربیتوفان در گیاهان به عنوان یک عامل محافظت‌کننده گیاهی در برابر عوامل ایجادکننده انواع تنش‌های زیستی و غیرزیستی به‌طور کامل پذیرفته شده است (Arnao and Hernandez-Ruiz, 2015; Wang et al., 2018). ملاتونین از گیاهان در برابر خسارات ایجادشده به‌واسطه تنش‌های محیطی مانند خشکی، نوسانات دمایی (دماهای بالا و پایین)، فلزات سنگین و اشعه ماوراءبنفش حفاظت می‌کند، همچنین پیری برگ را به تأخیر می‌اندازد (Wang et al., 2012; Arnao and Hernandez-Ruiz, 2009). پتانسیل اصلی ملاتونین، به عنوان تیمار خارجی، در نتیجه نقش دوگانه آن هم به‌عنوان مولکول آنتی‌اکسیدانت مستقیم و هم تحریک‌کننده پاسخ‌های آنتی‌اکسیدانت در گیاهان است (Zhang et al., 2014). در بین تمامی تنظیم‌کننده‌های

Sims و Gamon (۲۰۰۲) استفاده شد. در این روش ابتدا مقدار ۰/۱ گرم از برگ‌های تازه گیاه در پنج میلی‌لیتر استون ۸۰ درصد در داخل هاون چینی ساییده شد. سپس عصاره استخراج شده به مدت ۱۵ دقیقه با سرعت ۳۰۰۰ دور در دقیقه سانتریفیوژ شدند. سپس یک میلی‌لیتر از محلول رویی را برداشته و با ۴ میلی‌لیتر استون ۸۰ درصد مخلوط شد. پس از آن میزان جذب با دستگاه اسپکتروفتومتر در طول موج‌های ۴۷۰، ۵۳۷، ۶۴۷، ۶۶۳، ۶۶۳/۶ و ۶۴۶/۶ نانومتر خوانده شد. برای صفر نمودن دستگاه، از استون ۸۰ درصد استفاده شد. در نهایت غلظت رنگیزه‌های کلروفیل a، کلروفیل b، کلروفیل کل، کارتنوئید و آنتوسیانین با استفاده از روابط زیر محاسبه شدند.

$$\text{Chl a} = (12.25 \times A663.6 - 2.55 \times A646.6)$$

$$\text{Chl b} = (20.31 \times A646.6 - 4.91 \times A663.6)$$

$$\text{Total Chl} = (17.76 \times A646.6 + 34 \times A663.6)$$

$$\text{Car} = (1000 \times A470 - 3.27 \times \text{chl a} - 104 \times \text{chl b}) / 227$$

$$\text{Anthocyanin} = (0.08173 \times A537 - 0.00697 \times A647 - 0.002228 \times A663)$$

در این رابطه Chl a، Chl b، Total Chl، Car، anthocyanin

به ترتیب بیانگر میزان کلروفیل a، کلروفیل b، کلروفیل کل، کارتنوئید و آنتوسیانین هستند و A نیز میزان جذب خوانده شده توسط دستگاه اسپکترومتر در طول موج‌های معین شده است.

برای ارزیابی میزان نفوذپذیری غشا، میزان نشت یونی برگ ارزیابی شد (Lutts et al., 1996). برای این منظور تعداد شش دیسک برگ به صورت تصادفی از گیاهان هر تیمار از جوان‌ترین برگ‌های کاملاً توسعه یافته، به لوله‌های آزمایش با حجم ۱۰ میلی‌لیتر آب مقطر انتقال یافت و به مدت ۲۴ ساعت در دمای اتاق و شدت نور کم قرار داده شدند. هدایت الکتریکی آب مقطر همراه نمونه‌ها (EC1) توسط دستگاه EC متر اندازه‌گیری شد. سپس لوله‌های آزمایش در حمام آب جوش (۹۵ درجه سانتی‌گراد) به مدت ۱۵ دقیقه قرار گرفتند و پس از سرد شدن EC2 آنها مجدداً اندازه‌گیری شد و در نهایت نشت الکترولیتی با معادله زیر محاسبه گردید.

$$\text{EL\%} = [\text{EC1}/\text{EC2}] \times 100$$

در این رابطه نشت الکترولیتی EC1، EC2 و هدایت

نسبت ۲: ۱: ۱ از خاک زراعی، کود دامی پوسیده و ماسه‌بادی پر شده بودند، کاشته شدند و بعد از سبز شدن و استقرار کامل گیاهچه‌ها اقدام به تنک کردن گیاهچه‌ها شد. تا مرحله چهار برگی گیاهان با آب معمولی آبیاری شدند و وقتی که گیاهچه‌های همیشه بهار به مرحله چهار برگی رسیدند اقدام به اعمال تیمار شوری در سطوح مختلف شد و گیاهچه‌ها هفته‌ای دو بار با تیمارهای شوری مورد نظر، به صورت زه‌آب آبیاری می‌شدند. لازم به ذکر است که به منظور جلوگیری از تجمع نمک هر دو هفته یکبار گلدان‌ها با آب معمولی آبیاری می‌شدند، همچنین اعمال تیمار شوری همراه با زه‌آب بود و به این ترتیب تجمع نمک در گلدان‌ها به حداقل رسید. همچنین تیمار ملاتونین در طول دوره رشد دو بار به صورت محلول‌پاشی بعد از اعمال شوری (یک بار در مرحله چهار برگی و یک بار در مرحله غنچه‌دهی) اعمال گردید (نقی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰). پس از پایان دوره اعمال تیمارها، صفات مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاه (تعداد برگ، تعداد گل، ارتفاع بوته، وزن تر شاخساره، وزن خشک شاخساره، نشت یونی، کلروفیل a، کلروفیل b، کلروفیل کل، کارتنوئید محتوای نسبی آب برگ و میزان پرولین) به روش‌های زیر اندازه‌گیری شد.

برای اندازه‌گیری طول بخش هوایی و ریشه با استفاده از خط‌کش طول شاخساره و ریشه از طوقه اندازه‌گیری و بر حسب سانتی‌متر گزارش شد.

برای اندازه‌گیری وزن تر شاخساره و ریشه، شاخساره و ریشه گیاه از محل طوقه قطع شده و جداگانه توزین شدند. برای اندازه‌گیری وزن خشک شاخساره و ریشه، شاخساره‌ها و ریشه‌های جدا شده در پاکت‌های کاغذی قرار داده شدند و در آون با دمای ۷۲ درجه سانتی‌گراد و به مدت ۲۴ ساعت قرار داده شدند تا کاملاً خشک شوند و سپس اقدام به توزین وزن خشک شاخساره و ریشه شد.

برای سنجش میزان رنگیزه‌های کلروفیل a، کلروفیل b و کلروفیل کل از روش Porra (۲۰۰۲)، کارتنوئید از روش Lichtenthaler و Wellburn (۱۹۸۳) و آنتوسیانین از روش

الکترولیتی به ترتیب قبل و بعد از حمام آب جوش.

به منظور اندازه‌گیری محتوای نسبی آب برگ (RWC) پس از آنکه برگ‌های تازه وزن شدند، آنها را در دمای ثابت ۳۰ درجه سانتی‌گراد و زیر نور چراغ با شدت روشنایی ۶۰۰ تا ۷۰۰ لوکس در داخل آب قرار داده شدند تا برگ به اندازه نیاز آب جذب نماید و پس از ۴ تا ۶ ساعت به حالت آماس درآید. آنگاه برگ‌های آماس شده را با کاغذ صافی خشک نموده و وزن آماس شده آنها اندازه‌گیری شد. پس از توزین، برگ‌ها در دمای ۷۰ درجه آون به مدت ۲۴ ساعت خشک می‌شوند. وزن برگ‌ها پس از خشک شدن نیز اندازه‌گیری و مقدار محتوای نسبی آب برگ از معادله زیر حساب خواهد شد.

$$RWC = (F_w - D_w) / (T_w - D_w) \times 100$$

در این رابطه، F_w : وزن تر برگ، D_w : وزن خشک برگ و

T_w : وزن آماس شده برگ است.

به منظور اندازه‌گیری محتوای پرولین برگ از روش Bates و همکاران (۱۹۷۳) استفاده خواهد شد. ابتدا ۵۰۰ میلی‌گرم بافت زنده گیاهی در ۱۰ میلی‌لیتر محلول ۳ درصد اسید سولفوسالیسیلیک در هاون ساییده، سپس مخلوط را با کاغذ صافی تصفیه و ۲ میلی‌لیتر از عصاره حاصله را در لوله آزمایش ریخته و ۲ میلی‌لیتر معرف اسید نین‌هیدرین (حاصل از افزودن ۱/۲۵ گرم نین‌هیدرین به ۳۰ میلی‌لیتر اسید استیک گلاسیال) و ۲ میلی‌لیتر اسید استیک گلاسیال به آن اضافه گردید. در مرحله بعد لوله‌ها به مدت یک ساعت در بن‌ماری و در دمای ۱۰۰ درجه سانتی‌گراد قرار داده شدند، پس از خروج، نمونه‌ها در حمام یخ به مدت ۳۰ دقیقه نگهداری شده و سپس ۴ میلی‌لیتر تولوئن به محتوای هر لوله اضافه و به مدت ۳۰ ثانیه به وسیله ورتکس مخلوط گردیدند. لوله‌ها مدتی در دمای اتاق ثابت قرار گرفته و در این مرحله دو لایه مجزا ایجاد و سرانجام جذب نوری لایه رنگی فوقانی در طول موج ۵۲۰ نانومتر با استفاده از تولوئن به‌عنوان تیمار شاهد به وسیله دستگاه اسپکتروفتومتر خواننده و مقدار پرولین با استفاده از منحنی استاندارد تعیین گردید.

به منظور اندازه‌گیری پروتئین، عصاره آنزیمی، از ساییده شدن ۰/۲ گرم بافت تازه گیاهی در ۲ میلی‌لیتر بافر فسفات ۰/۱ مولار (با اسیدیته ۶/۸) تهیه شد و سپس به مدت ۱۵ دقیقه در ۱۳۰۰۰ دور در دقیقه و دمای ۴ درجه سانتی‌گراد سانتریفیوژ شد. فاز رویی برای اندازه‌گیری پروتئین محلول استفاده شد. برای اندازه‌گیری پروتئین به روش برادفورد (Bradford, 1976) به یک میلی‌لیتر از معرف برادفورد، ۱۰۰ میکرولیتر عصاره آنزیمی اضافه شد و پس اختلاط کامل در دستگاه اسپکتروفتومتر قرار داده و جذب آن در طول موج ۵۹۵ نانومتر ثبت گردید. غلظت پروتئین بر حسب میلی‌گرم بر گرم بافت تازه با استفاده از منحنی استاندارد در غلظت‌های ۲۰ تا ۲۰۰ میلی‌گرم بر لیتر که توسط آلبومین گاوی تهیه شده بود، محاسبه گردید.

برای اندازه‌گیری مقدار فنول کل از روش فولین-سیوکالته استفاده شد (Singleton and Rossi, 1965). به این منظور ۰/۱ گرم نمونه برگ با اضافه کردن سه میلی‌لیتر متانول ۸۵ درصد کوبیده شد و پس از صاف کردن آن با کاغذ صافی، ۳۰۰ میکرولیتر آن برداشته شد و به آن ۱۵۰۰ میکرولیتر معرف فولین ۱۰ درصد اضافه گردید و به مدت ۵ دقیقه در دمای اتاق قرار گرفت. سپس به آن ۱۲۰۰ میکرولیتر کربنات ۷ درصد اضافه شده و پس از دو ساعت تکان دادن روی شیکر در دمای اتاق، جذب محلول در طول موج ۷۶۵ نانومتر با استفاده از دستگاه اسپکتروفتومتر اندازه‌گیری شد. با استفاده از استاندارد اسید گالیک که در غلظت‌های صفر، ۲، ۴، ۸، ۱۶، ۳۲، ۴۸ میلی‌گرم در ۱۰۰ میلی‌لیتر تهیه شده بود و در نظر گرفتن نسبت رقیق شدن، مجموع فنول به صورت میلی‌گرم اسید گالیک در ۱۰۰ گرم وزن تازه بیان شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰ انجام شد. اختلاف‌ها با استفاده از آنالیز واریانس تک‌سویه (ANOVA) و تست Tukey در سطح آماری ۵ درصد ($P < 0/05$) آنالیز و معنی‌دار گردید و برای تجزیه واریانس از روش (General Linear Model) GLM استفاده شد.

جدول ۱- تجزیه واریانس اثر ملاتونین، تنش شوری و اثر متقابل آنها بر ویژگی‌های مورفولوژی همیشه بهار

منابع تغییر	درجه آزادی	میانگین مربعات						
		تعداد برگ	تعداد گل	طول شاخساره	وزن تر شاخساره	وزن خشک شاخساره	طول ریشه	وزن تر ریشه
ملاتونین	۱	۵۴۱۳/۶۲۳**	۱۵۸/۷۰۰**	۴۸۸/۵۳۳**	۱۶۱۵۵/۵۳**	۷۴۶/۰۰۵**	۲۰/۸۳۳	۰/۰۲۱
تنش شوری	۴	۴۰۲۶/۳۸۳**	۳۷۷/۳۰۰**	۹۸۸/۸۶۱**	۲۳۵۲۵/۶۴**	۳۹۹/۸۲۸**	۴۲۲/۲۸۳**	۱۰۷/۸۵**
ملاتونین×شوری	۴	۱۲/۳۸۳	۸/۸۶۷	۲۱/۸۶۷	۱۱۸۰/۸۷۷*	۴۱/۵۱۹**	۵۷/۴۱۷**	۱/۵۵
اثر خطا	۲۰	۳۳/۰۳۳	۵/۵۰۰	۹/۱۰۰	۳۳۹/۵۲۶	۴/۰۷۳	۱۰/۸۳۳	۱/۹۹
ضریب تغییرات		۱/۹۳	۴/۶۳	۲/۰۶	۳/۴۳	۲/۷۰	۲/۴۷	۴/۲۰

* و ** به ترتیب اختلاف معنی‌دار در سطح احتمال پنج و یک درصد

نتایج و بحث

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که ملاتونین بر همه شاخص‌های مورفولوژیکی بجز طول ریشه، وزن تر ریشه و وزن خشک ریشه دارای تأثیر معنی‌داری در سطح احتمال یک درصد است، همچنین تنش شوری دارای تأثیر معنی‌داری در سطح احتمال ۱ درصد بر روی همه ویژگی‌های مورفولوژیکی می‌باشد. با این حال، اثر متقابل ملاتونین و تنش شوری بر روی شاخص‌های وزن خشک شاخساره، طول ریشه و وزن خشک ریشه در سطح احتمال ۱ درصد و بر روی وزن تر ریشه در سطح احتمال ۵ درصد معنی‌دار بوده و بر روی بقیه شاخص‌های مورفولوژیکی معنی‌دار نمی‌باشد (جدول ۱).

نتایج نشان داد که تعداد برگ‌ها با افزایش میزان شوری کاهش معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد دارند. با این حال، تعداد برگ‌ها در نمونه‌هایی که تحت تأثیر ملاتونین قرار گرفته‌اند نسبت به نمونه‌های فاقد ملاتونین افزایش معنی‌داری داشته است. تعداد گل‌ها همانند تعداد برگ‌ها با افزایش میزان تنش شوری کاهش یافته، به طوری که در سطح شوری ۱۶۰ میلی-مولار کلرید سدیم گل‌ها کامل از بین می‌روند. نتایج نشان داده که کاربرد ملاتونین باعث تعدیل اثرات تنش شوری شده، به طوری که نمونه‌هایی که تحت تیمار ملاتونین قرار گرفته‌اند حتی در سطح شوری ۱۶۰ میلی-مولار کلرید سدیم نیز گل می‌دهند (جدول ۲).

نتایج مربوط به طول، وزن تر و خشک شاخساره در جدول ۲ نشان داده شده است. نتایج مربوط به مقایسه میانگین داده‌ها نشان داد که طول شاخساره با افزایش سطح شوری کاهش یافته (از ۴۳/۳۳ سانتی‌متر در سطح شوری صفر تا ۵/۶۶ سانتی‌متر در سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار کلرید سدیم)، با این حال کاربرد ملاتونین سبب تعدیل اثرات تنش شوری شده به طوری که با کاربرد ملاتونین طول شاخساره از ۴۵/۱۵ سانتی‌متر (در سطح شوری صفر یا کنترل) تا ۱۶/۶۶ سانتی‌متر (سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار) متغیر است. همچنین مقایسه میانگین‌ها نشان داد که با افزایش سطح شوری کاهش معنی‌داری در سطح ۵ درصد در میزان وزن تر و خشک شاخساره مشاهده شده است که میزان این کاهش در نمونه‌هایی که تحت تیمار ملاتونین قرار نگرفته‌اند، مشهودتر است (جدول ۲).

نتایج مربوط به میانگین داده‌های مربوط به طول، وزن تر و خشک ریشه در جدول ۲ نشان داده شده است. نتایج نشان داد که طول ریشه با افزایش سطح شوری دارای کاهش معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد بوده و از ۳۶/۶۶ سانتی‌متر (سطح شوری صفر) تا ۹/۲۱ سانتی‌متر (سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار) کاهش یافته است. کاربرد ملاتونین باعث کاهش اثرات شوری شده است و نتایج نشان داد که تحت تیمار ملاتونین طول ریشه از ۳۳/۳۵ سانتی‌متر (سطح شوری صفر) تا ۲۰/۰۶

جدول ۲- مقایسه میانگین اثر ملاتونین بر ویژگی‌های مورفولوژیک گیاه همیشه بهار تحت تنش شوری

سطح شوری	تعداد برگ	تعداد گل	طول شاخساره	وزن تر شاخساره
۰	$76/66 \pm 1/66^b$	$17 \pm 2/51^b$	$43/33 \pm 1/66^a$	$147/50 \pm 17/15^b$
۴۰	$53/33 \pm 3/33^{cd}$	$10 \pm 1/15^{cd}$	$28/33 \pm 1/66^{bc}$	$101/97 \pm 3/51^{bcd}$
۸۰	$38/33 \pm 1/66^{de}$	$5/33 \pm 1/45^{def}$	$23/33 \pm 1/66^{cd}$	$80/23 \pm 5/22^{cde}$
۱۲۰	$23/33 \pm 3/33^{ef}$	$2/33 \pm 0/66^{ef}$	$12/33 \pm 1/45^{ef}$	$30/93 \pm 13/07^{ef}$
۱۶۰	$12/33 \pm 1/33^f$	0^f	$5/66 \pm 2/96^f$	$12/52 \pm 1/4^f$
۰	$106/66 \pm 6/66^a$	$24/66 \pm 2/40^a$	$45/15 \pm 1/40^a$	$240/53 \pm 21/51^a$
۴۰	$78/33 \pm 1/66^b$	$16/66 \pm 0/88^{bc}$	$36/66 \pm 1/66^{ab}$	$131/93 \pm 3/42^{bc}$
۸۰	$63/33 \pm 3/33^{bc}$	$8/66 \pm 0/66^{de}$	$31/66 \pm 1/66^{bc}$	$100/37 \pm 7/56^{bcd}$
۱۲۰	$53/33 \pm 3/33^{cd}$	$5/66 \pm 0/88^{def}$	$23/33 \pm 1/66^{cd}$	$77/24 \pm 5/99^{de}$
۱۶۰	$36/66 \pm 3/33^e$	$5/66 \pm 0/88^{ef}$	$16/66 \pm 1/66^{de}$	$55/13 \pm 7/53^{def}$

عدم کاربرد ملاتونین

کاربرد ملاتونین

میانگین با حروف مشترک فاقد اختلاف معنی دار هستند.

ادامه جدول ۲-

سطح شوری	وزن خشک شاخساره	طول ریشه	وزن تر ریشه	وزن خشک ریشه
۰	$16/30 \pm 1/81^{cd}$	$36/66 \pm 3/33^a$	$11/83 \pm 0/95^a$	$2/13 \pm 0/12^a$
۴۰	$11/16 \pm 0/71^{de}$	$30/11 \pm 0/41^{ab}$	$7/53 \pm 0/38^b$	$1/60 \pm 0/10^{bc}$
۸۰	$8/90 \pm 0/66^{ef}$	$26/66 \pm 0/88^{bc}$	$6/60 \pm 0/20^{bc}$	$1/20 \pm 0/05^{cd}$
۱۲۰	$4/30 \pm 0/25^{fg}$	$15/08 \pm 2/88^{de}$	$4/20 \pm 0/55^{bcd}$	$0/83 \pm 0/03^{def}$
۱۶۰	$2/36 \pm 0/16^g$	$9/21 \pm 1/12^e$	$0/33 \pm 0/06^d$	$0/10 \pm 0/01^g$
۰	$34/13 \pm 1/49^a$	$33/35 \pm 3/36^{ab}$	$12/50 \pm 2/15^a$	$1/80 \pm 0/20^{ab}$
۴۰	$23/36 \pm 2/02^b$	$28/35 \pm 1/66^{abc}$	$7/60 \pm 0/36^b$	$1/20 \pm 0/05^{cd}$
۸۰	$17/86 \pm 0/44^{bc}$	$24/12 \pm 1/11^{bcd}$	$5/56 \pm 0/27^{bc}$	$1/06 \pm 0/03^{de}$
۱۲۰	$10/66 \pm 1/31^{de}$	$20/11 \pm 0/52^{cd}$	$3/06 \pm 0/31^{cd}$	$0/70 \pm 0/05^{ef}$
۱۶۰	$6/86 \pm 0/98^{def}$	$20/06 \pm 0/15^{cd}$	$1/50 \pm 0/37^d$	$0/46 \pm 0/08^{fg}$

عدم کاربرد ملاتونین

کاربرد ملاتونین

میانگین با حروف مشترک فاقد اختلاف معنی دار هستند.

نمونه‌هایی که تحت تیمار ملاتونین قرار نگرفته‌اند، مشهودتر است (جدول ۲).

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که ملاتونین و تنش شوری دارای تأثیر معنی داری در سطح احتمال ۱ درصد بر کلروفیل a، کلروفیل کل و کاروتنوئیدها است. ولی اثر متقابل ملاتونین و

ساختی متر (سطح شوری ۱۶۰ میلی مولار) کاهش یافته است که میزان این کاهش نسبت به نمونه‌هایی که تحت تیمار ملاتونین قرار نگرفته‌اند، کمتر می‌باشد. همچنین کاهش معنی داری در سطح احتمال ۵ درصد در وزن تر و خشک ریشه با افزایش سطح شوری مشاهده گردید، که میزان این کاهش در

جدول ۳- تجزیه واریانس اثر ملاتونین، تنش شوری و اثر متقابل آنها بر رنگیزه‌های مختلف همیشه بهار

منابع تغییر	درجه آزادی	میانگین مربعات			
		کلروفیل a	کلروفیل b	کلروفیل کل	کاروتنوئیدها
ملاتونین	۱	۲۷/۶۹۸**	۱/۶۶۰	۴۲/۹۲**	۱/۹۲**
تنش شوری	۴	۱۶/۷۱۸**	۲/۱۸۰	۲۸/۵۳**	۱/۰۶**
ملاتونین × شوری	۴	۱/۴۵۳	۰/۵۸۵	۳/۶۷	۰/۱۲۳
اثر خطا	۲۰	۰/۷۸۰	۰/۹۷۴	۵/۲۰	۰/۰۸۹
درصد ضریب تغییرات		۵/۱۲	۷/۶۳	۵/۷۶	۴/۸۲

** معنی دار در سطح احتمال ۰/۰۱

جدول ۴- مقایسه میانگین اثر ملاتونین بر ویژگی‌های فیزیولوژیک گیاه همیشه بهار تحت تنش شوری

سطح شوری	کلروفیل a	کلروفیل b	کلروفیل کل	کاروتنوئیدها	آنتوسیانین
۰	۶/۷۷ ± ۱/۱۱ ^{ab}	۳/۲۰ ± ۰/۵۰ ^a	۹/۹۷ ± ۱/۵۹ ^a	۱/۴۲ ± ۰/۲۶ ^{abc}	۰/۰۱۲۹ ± ۰/۰۰۳۴ ^a
۴۰	۴/۱۹ ± ۱/۰۹ ^{abc}	۲/۱۱ ± ۰/۹۳ ^a	۵/۳۱ ± ۲/۰۲ ^{ab}	۰/۸۸ ± ۰/۱۲ ^{cd}	۰/۰۰۸۱ ± ۰/۰۰۱۱ ^a
۸۰	۳/۱۳ ± ۰/۲۴ ^{bc}	۱/۳۰ ± ۰/۱۵ ^a	۴/۴۳ ± ۰/۱۱ ^{ab}	۰/۷۲ ± ۰/۱۰ ^{cd}	۰/۰۰۴۰ ± ۰/۰۰۱۳ ^a
۱۲۰	۳/۷۷ ± ۰/۷۹ ^{abc}	۲/۴۶ ± ۰/۵۳ ^a	۶/۲۳ ± ۱/۳۲ ^{ab}	۰/۹۵ ± ۰/۱۶ ^{bcd}	۰/۰۱۱۱ ± ۰/۰۰۲۳ ^a
۱۶۰	۱/۶۲ ± ۰/۴۱ ^c	۱/۵۲ ± ۰/۴۸ ^a	۳/۱۵ ± ۰/۹۰ ^b	۰/۳۳ ± ۰/۰۵ ^d	۰/۰۰۷۷ ± ۰/۰۰۲۵ ^a
۰	۷/۴۳ ± ۱/۳۶ ^a	۳/۰۱ ± ۰/۶۹ ^a	۱۰/۴۵ ± ۰/۰۴ ^a	۱/۸۰ ± ۰/۲۸ ^{ab}	۰/۰۰۹۵ ± ۰/۰۰۱۳ ^a
۴۰	۷/۵۱ ± ۰/۷۳ ^a	۳/۲۱ ± ۰/۵۱ ^a	۱۰/۷۲ ± ۱/۲۴ ^a	۱/۸۶ ± ۰/۱۸ ^a	۰/۰۰۸۳ ± ۰/۰۰۰۸ ^a
۸۰	۴/۹۸ ± ۰/۲۴ ^{abc}	۱/۷۲ ± ۰/۵۹ ^a	۶/۷۰ ± ۰/۳۳ ^{ab}	۱/۳۱ ± ۰/۰۷ ^{abc}	۰/۰۰۳۲ ± ۰/۰۰۰۲ ^a
۱۲۰	۵/۲۶ ± ۰/۰۴ ^{abc}	۲/۳۷ ± ۰/۴۱ ^a	۷/۶۴ ± ۰/۴۶ ^{ab}	۱/۲۳ ± ۰/۱۶ ^{abc}	۰/۰۰۷۴ ± ۰/۰۰۰۹ ^a
۱۶۰	۳/۹۱ ± ۰/۶۷ ^{abc}	۲/۶۴ ± ۰/۸۰ ^a	۶/۵۶ ± ۱/۴۳ ^{ab}	۰/۶۵ ± ۰/۱۲ ^{cd}	۰/۰۱۱۳ ± ۰/۰۰۲۱ ^a

میانگین با حروف مشترک فاقد اختلاف معنی دار هستند.

شوری فاقد تأثیر معنی داری بر روی رنگیزه‌های مختلف بود (جدول ۳).

مقایسه میانگین‌ها نشان داد که با افزایش سطح شوری کاهش معنی داری در سطح احتمال ۵ درصد در رنگیزه‌های کلروفیلی و کاروتنوئیدی مشاهده شده است. نتایج نشان داد که تیمار ملاتونین سبب کاهش اثرات منفی تنش شوری شده است، به طوری که میزان کاهش رنگیزه‌های کلروفیلی و کاروتنوئیدی در نمونه‌های تحت تیمار ملاتونین نسبت به نمونه‌های رشد کرده در شرایط عدم کاربرد ملاتونین کاهش

کمتری را نشان می‌دهند. (جدول ۴).

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که تنش شوری دارای تأثیر معنی داری در سطح احتمال ۱ درصد بر روی تمامی فاکتورهای فیزیولوژیکی اندازه‌گیری شده است. همچنین ملاتونین دارای تأثیر معنی داری در سطح احتمال ۱ درصد بر روی محتوی نسبی آب، پروتئین کل و فنول کل می‌باشد. با این حال، اثر متقابل ملاتونین و شوری دارای تأثیر معنی داری در سطح احتمال ۵ درصد بر فنول کل است (جدول ۵).

جدول ۵- تجزیه واریانس اثر گونه، ملاتونین، تنش شوری و اثر متقابل آنها بر ویژگی‌های فیزیولوژی همیشه بهار

منابع تغییر	درجه آزادی	میانگین مربعات			
		محتوی نسبی آب	درصد نشت یونی	پرولین	پروتئین کل
ملاتونین	۱	۴۹۰/۴۴۹**	۸۹/۹۱۱	۸۹/۶۱	۲۴/۷۶۴**
تنش شوری	۴	۱۲۵۴/۹۰۷**	۱۴۲۲/۴۲۴**	۵۴۸/۰۰۲**	۱۲۶/۵۷۶**
ملاتونین × شوری	۴	۲۱/۰۹۶	۳۱/۴۴۸	۱۷۸/۳۶	۳/۷۳۰
اثر خطا	۲۰	۱۴/۱۷۷	۳۳/۲۳۹	۹۱/۶۷	۵/۱۲۹
درصد ضریب تغییرات		۰/۹۶	۱/۲۳	۴/۹۶	۱/۳۹

* و ** به ترتیب اختلاف معنی‌دار در سطح احتمال پنج و یک درصد.

تنش شوری عموماً صفات مورفولوژیک، فیزیولوژیک، بیوشیمیایی و آناتومیک گیاه را به‌طور نامطلوبی تحت تأثیر قرار می‌دهد (Qasim et al., 2003). کم شدن پتانسیل آب محیط ریشه، سمیت برخی یون‌ها همانند Na^+ و Cl^- و نیز عدم تعادل عناصر غذایی در بخش هوایی به واسطه برهم خوردن جذب عناصر غذایی از عوامل مهم کاهش رشد گیاهان در این شرایط به شمار می‌رود (Marschner, 1995). کاربرد ملاتونین می‌تواند آسیب اکسیداتیو ناشی از تنش شوری را کاهش دهد و چنین مکانیزمی در تنش شوری ممکن است نقش مهمی در حفاظت از گیاهان در برابر آسیب اکسیداتیو ناشی از تنش شوری داشته باشد (Wang et al., 2016).

نتایج این آزمایش نشان داد با افزایش میزان شوری طول شاخساره و طول ریشه گیاه به‌طور معنی‌داری کاهش پیدا کرد. ارتفاع گیاه یکی از خصوصیات مورفولوژیکی است که به‌شدت تحت تأثیر شوری قرار می‌گیرد و در گیاهان تحت تنش شوری، عدم تورژسانس مناسب سلول‌ها و تخصیص بیشتر مواد سنتز شده جهت مقابله با تنش، کوتاه شدن دوره رشد گیاه و نیز مکانیزم‌های فرار از تنش همگی می‌توانند مانع از توسعه عادی سلول‌ها و در نتیجه کاهش ارتفاع گیاه شوند (Munns and Tester, 2008). شوری از طریق افزایش غلظت نمک‌های محلول محیط رشد ریشه سبب منفی‌تر شدن پتانسیل اسمزی محیط، کاهش جذب و در نهایت منجر به کاهش تقسیم و طولی شدن سلول‌ها در منطقه رشد می‌گردد (Hasegawa et al., 2000; Manchanda and Garg, 2008).

نتایج نشان داد که محتوی نسبی آب با افزایش سطح شوری کاهش معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد داشته، ولی میزان این کاهش در نمونه‌هایی که تحت تیمار ملاتونین قرار گرفته بودند کمتر می‌باشد. برعکس، درصد نشت یونی با افزایش سطح شوری افزایش معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد داشته است. با این حال، کاربرد ملاتونین سبب شده که درصد نشت یونی نسبت به نمونه‌های دیگر کمتر باشد. با افزایش سطح شوری میزان پرولین افزایش یافته است، چنان‌چه بیشترین میزان پرولین مربوط به سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار کلرید سدیم همراه با کاربرد ملاتونین (۵۶/۱۰ میکروگرم بر گرم وزن تر) است (جدول ۶).

مقایسه میانگین داده‌ها نشان داد که کاربرد خارجی ملاتونین و شوری تأثیر معنی‌داری در سطح احتمال ۵ درصد بر میزان پروتئین کل دارد به‌طوری‌که بیشترین میزان پروتئین کل در سطح شوری صفر میلی‌مولار کلرید سدیم و ۱۰۰ میکرومولار ملاتونین (۳۵/۲۴ میلی‌گرم بر گرم وزن تر) و کمترین میزان پروتئین کل در سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار کلرید سدیم و صفر میکرومولار ملاتونین (۱۹/۰۷ میلی‌گرم بر گرم وزن تر) مشاهده شد. نتایج نشان داد که افزایش سطح شوری و کاربرد خارجی ملاتونین باعث افزایش سطح فنول کل شده است. چنان‌چه بیشترین میزان فنول کل در سطح شوری ۱۶۰ میلی‌مولار کلرید سدیم و ۱۰۰ میکرومولار ملاتونین (۱۱/۴۲ میلی‌گرم بر گرم وزن تر) مشاهده شد (جدول ۶).

جدول ۶- مقایسه میانگین اثر ملاتونین بر ویژگی‌های فیزیولوژیک گیاه همیشه بهار تحت تنش شوری

سطح شوری	محتوی نسبی آب	درصد نشت یونی	پرولین	پروتئین کل	فنول کل
۰	۸۸/۲۳ ± ۵/۸۸ ^b	۶۸/۸۲ ± ۷/۳۱ ^{de}	۲۷/۵۹ ± ۳/۱۶ ^b	۳۲/۰۶ ± ۰/۵۳ ^{ab}	۸/۴۹ ± ۰/۰۲۷ ^c
۴۰	۷۰/۰۸ ± ۰/۲۲ ^c	۸۰/۱۵ ± ۰/۹۹ ^{bcd}	۲۰/۰۸ ± ۵/۱۰ ^b	۳۰/۸۲ ± ۰/۲۳ ^{abc}	۸/۵۷ ± ۰/۰۰۶ ^c
۸۰	۶۰/۹۳ ± ۰/۰۵ ^{cd}	۹۰/۶۱ ± ۳/۳۳ ^{abc}	۴۲/۸۰ ± ۴/۷۸ ^{ab}	۲۹/۰۲ ± ۰/۵۳ ^{abc}	۸/۶۶ ± ۰/۰۱۳ ^c
۱۲۰	۶۰/۴۳ ± ۰/۱۲ ^{cd}	۹۷/۵۴ ± ۰/۲۹ ^a	۴۰/۶۷ ± ۶/۸۸ ^{ab}	۲۷/۴۸ ± ۰/۳۰ ^{bc}	۸/۷۷ ± ۰/۰۴۴ ^c
۱۶۰	۵۵/۵۲ ± ۲/۳۵ ^d	۹۹/۲۵ ± ۰/۱۱ ^a	۳۹/۴۶ ± ۳/۰۰ ^{ab}	۱۹/۰۷ ± ۲/۷۸ ^d	۹/۰۳ ± ۰/۰۹۶ ^c
۰	۱۰۰ ± ۰ ^a	۵۵/۶۹ ± ۴/۳۰ ^e	۳۰/۲۶ ± ۳/۰۱ ^{ab}	۳۵/۲۴ ± ۰/۴۷ ^a	۹/۵۰ ± ۰/۰۳۲ ^{bc}
۴۰	۸۱/۶۱ ± ۰/۱۶ ^b	۷۷/۱۱ ± ۵/۰۶ ^{cd}	۲۸/۳۴ ± ۰/۴۱ ^b	۳۲/۸۴ ± ۰/۴۱ ^{ab}	۱۰/۴۹ ± ۰/۰۰۵ ^{ab}
۸۰	۶۹/۵۵ ± ۰/۱۰ ^c	۹۱/۷۷ ± ۰/۱۳ ^{abc}	۲۹/۵۸ ± ۸/۶۵ ^{ab}	۳۲/۶۲ ± ۰/۵۳ ^{ab}	۱۰/۵۵ ± ۰/۰۲۳ ^a
۱۲۰	۶۳/۹۲ ± ۲/۶۳ ^{cd}	۹۵/۱۱ ± ۰/۹۰ ^{ab}	۴۳/۶۱ ± ۷/۸۵ ^{ab}	۳۰/۸۷ ± ۰/۰۹ ^{abc}	۱۰/۶۶ ± ۰/۰۱۳ ^a
۱۶۰	۶۰/۵۵ ± ۰/۲۷ ^{cd}	۹۷/۳۷ ± ۰/۱۳ ^a	۵۶/۱۰ ± ۶/۶۴ ^a	۲۵/۰۳ ± ۲/۸۰ ^{cd}	۱۱/۴۲ ± ۰/۰۶۴۴ ^a

عدم کاربرد ملاتونین

کاربرد ملاتونین

میانگین با حروف مشترک فاقد اختلاف معنی دار هستند.

تنش‌های شوری و خشکی، باعث افزایش ارتفاع شد (Wei et al., 2015).

در تحقیقی که بر روی گیاه لوبیا تحت تنش شوری انجام شده است، مشاهده شده که تنش شوری موجب کاهش تعداد برگ در این گیاه می‌شود (Jebara et al., 2005)، که با نتایج حاصل از این تحقیق بر روی گونه گل همیشه بهار همخوانی دارد. طبق نتایج این تحقیق اثرات اصلی و متقابل ملاتونین در شوری موجب افزایش تعداد برگ در گیاه همیشه بهار شد، که با نتایج حاصل از تاثیر ملاتونین بر روی گیاه باقلا تحت تنش شوری و گیاه جو همسو است (El-Ghany and Attia, 2020). این افزایش در تعداد برگ با استفاده از ملاتونین را می‌توان به نقش ثابت شده ملاتونین در افزایش تقسیم سلولی نسبت داد که موجب افزایش تعداد برگ‌ها شده است (Murch and Saxena, 2002).

نتیجه تنش شوری، کاهش قابل توجه وزن تر و خشک برگ‌ها، ساقه‌ها و ریشه‌هاست (Parida and Dasa, 2005). که مشاهدات حاصل از نتایج این تحقیق نیز مؤید همین موضوع بود. به هم خوردن تنظیم اسمزی، کاهش آب قابل دسترس، عدم تعادل عناصر غذایی، سمیت یون‌های کلر و سدیم سبب

نظر فیزیولوژیکی، در تنش شوری دستگاه هورمونی گیاه نیز دچار اختلال شده و ساخت و انتقال تعدادی از هورمون‌ها مانند سیتوکینین‌ها، از ریشه به بخش‌های فوقانی گیاه محدود می‌شود (رسول‌زادگان، ۱۳۷۰). کاهش انتقال سیتوکینین هم ممکن است دلیل دیگری بر کاهش ارتفاع گیاهان تحت تنش شوری باشد. در تحقیق دیگری بر روی گیاه همیشه بهار مشاهده شد که متناسب با افزایش میزان شوری ارتفاع گیاه به‌طور معنی‌داری کاهش پیدا می‌کند (مرادی و پورقاسمیان، ۱۳۹۷) که با نتایج حاصل از این تحقیق مطابقت دارد. ملاتونین از طریق تأثیر بر افزایش ترشح هورمون‌های محرک رشد مانند ایندول استیک اسید، سیتوکینین، جیبرلین، اکسین، ترکیبات آنتی‌اکسیدانت و کاروتنوئیدها و کاهش بیوستز بازدارنده‌های رشد از جمله اتیلن، میزان تقسیم سلولی بافت‌های مریستمی را افزایش می‌دهد (Li et al., 2015; Janas and Posmyk, 2013; Wang et al., 2014; Zhang et al., 2015). در گیاه باقلای مصری نیز استفاده از ملاتونین موجب تحریک رشد ریشه و اندام هوایی شد (Arnao and Hernandez-Ruiz, 2014) که با نتایج حاصل از این تحقیق همخوانی دارد. در گیاه سویا نیز استفاده از ملاتونین در شرایط

نتایج کاهش محتوای نسبی آب را تحت تنش شوری نشان می‌دهد که می‌تواند به علت افزایش میزان تعرق بیش از جذب آب توسط گیاه در زمان تنش باشد و در نتیجه با به هم خوردن تعادل آبی گیاه، محتوای نسبی آب برگ‌ها کاهش می‌یابد (Lawlor and Cornic, 2002). چنانچه محتوای نسبی آب برگ بالا باشد گیاه تورم سلولی خود را حفظ کرده و رشد آن تداوم می‌یابد (Rao and Mendham, 1991). تنش شوری سبب کاهش محتوای رطوبت نسبی برگ در گیاه ذرت نیز شد (El-Khallal *et al.*, 2009) که با نتایج حاصل از این تحقیق مطابقت دارد. استفاده از پیش‌تیمار ملاتونین در نشا خربزه خاتونی نیز به‌طور معنی‌داری باعث افزایش درصد رطوبت نسبی نسبت به شاهد گردید (نستری نصرآبادی و صابرعلی، ۱۳۹۹). ملاتونین با کاهش پراکسیداسیون لیپیدها، انواع اکسیژن فعال و حفظ پایداری غشا می‌تواند موجب بهبود محتوی نسبی آب شود (Farouk and Al-Amri, 2019). در این تحقیق نیز استفاده از ملاتونین موجب بهبود محتوی نسبی آب در گونه همیشه‌بهار شد.

نتایج نشان داد که تنش شوری سبب افزایش میزان پرولین در گیاه همیشه‌بهار می‌شود. تجمع چشمگیر پرولین در بسیاری از انواع تنش‌ها مانند تنش خشکی، شوری و تنش یون‌های فلزی ناشی از افزایش سنتز و کاهش تخریب پرولین است که این موضوع در بیشتر گیاهان به اثبات رسیده است (Kishor *et al.*, 1995; Cicek and Cakirlar, 2002). در اکثر موارد مکانیسم افزایش پرولین در گیاهان به هنگام تنش، نوعی سازوکار دفاعی است که پرولین با چندین سازوکار مانند تنظیم اسمزی، جلوگیری از تخریب آنزیم، حفظ و سنتز پروتئین مقاومت گیاه را در برابر تنش‌ها افزایش می‌دهند (غلامی و همکاران، ۱۳۹۲). نتایج حاصل از تحقیق دیگری نیز نشان داد، که میزان پرولین در شرایط تنش شوری نسبت به شاهد به‌طور معنی‌داری افزایش یافت (عسگریان و همکاران، ۱۴۰۰). در تحقیقی بر روی گیاه دارویی آگاستاکه در شرایط تنش کم‌آبی مشاهده شد، استفاده از ملاتونین موجب افزایش میزان پرولین در این گیاه می‌شود (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰). طبق نتایج

کاهش وزن خشک گیاهان می‌شوند (Setayeshmehr and Esmailzadeh, 2013; Munns, 2005; Sofo *et al.*, 2005). نتایج نشان داد که استفاده از ملاتونین موجب افزایش میزان وزن تر و وزن خشک شاخساره و ریشه در گیاه همیشه بهار می‌شود. ثابت شده است که ترکیبات ایندولی (از جمله ملاتونین) با تأثیر بر فرآیندهایی مانند فتوسنتز، تنفس، جذب یون، نفوذپذیری غشا، فعالیت آنزیم‌ها و هورمون‌ها میزان رشد و تولید زی‌توده (وزن خشک کل) را تحت تأثیر قرار می‌دهند (Li *et al.*, 2015; Janas and Posmyk, 2013; Zhang *et al.*, 2015). در پژوهشی بر روی گیاه باقلا (El-Ghany and Attia, 2020) و گیاه جو دوسر (Gao *et al.*, 2019) تحت تنش شوری، استفاده از ملاتونین موجب افزایش وزن تر و خشک شد. استفاده از ملاتونین در گیاهان گوجه‌فرنگی، سیب و شیرین بیان نیز موجب افزایش وزن خشک شد (Liu *et al.*, 2015; Wang *et al.*, 2007; Afreen *et al.*, 2006). در این تحقیق نیز اثرات اصلی ملاتونین موجب افزایش معنی‌دار وزن تر و خشک و اثر متقابل ملاتونین بر شوری موجب افزایش معنی‌دار وزن خشک شد، که با نتایج حاصل از تحقیقات مذکور همخوانی دارد.

همچنین نتایج این تحقیق نشان داد افزایش میزان شوری موجب کاهش تعداد گل در گیاه همیشه‌بهار می‌شود. ارسال پیام‌های هورمونی از ریشه به شاخه‌ها و در نتیجه، کاهش توانایی جذب آب گیاه، می‌تواند باعث کاهش میزان رشد و شاخه‌دهی گیاه شود (Chartzoulakis *et al.*, 2002). نتایج حاصل از تحقیق دیگری بر روی گیاه همیشه‌بهار نشان داد که در شرایط تنش شوری وزن تر و خشک اندام هوایی و ریشه و تعداد گل به‌طور معنی‌داری کاهش یافت (عسگریان و همکاران، ۱۴۰۰) که با نتایج حاصل از این تحقیق همخوانی داشت. در این تحقیق اثر اصلی ملاتونین و همچنین اثر متقابل آن بر شوری موجب افزایش معنی‌دار تعداد گل شده است، که این افزایش در تعداد گل توسط ملاتونین، می‌تواند نتیجه تأثیر این فیتوهورمون بر بهبود سایر صفات فیزیولوژیکی و مورفولوژیکی گیاه باشد.

این تحقیق نیز استفاده از، ملاتونین موجب افزایش میزان پرولین شد. نقش ملاتونین در افزایش پرولین به علت نقش آن در حفظ آب سلول و محافظت از غشا و پروتئین از بین رونده ROS و خواص آنتی‌اکسیدانی آن است (Turk et al., 2014). نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که افزایش سطح شوری موجب کاهش رنگیزه‌ها می‌شود. کاهش در سطوح کلروفیل در گیاهان تحت تنش می‌تواند به افزایش فعالیت آنزیم تخریب‌کننده کلروفیل (کلروفیلاز) مربوط باشد (چاپارزاده و زرندی میاندوآب، ۱۳۹۰). برخی تنظیم‌کننده‌های رشد مانند اسید آبسزیک و اتیلن موجب تحریک این آنزیم می‌شوند و در اثر تنش غلظت این مواد افزایش می‌یابد (Drazkiewicz, 1994). و یا کاهش بیوستنز کلروفیل به دلیل کاهش پیش‌ساز بیوستنز کلروفیل (گلوتامات و ۵ آمینو لولونیک اسید) در شرایط تنش بوده که نشان‌دهنده اثر مخرب شوری بر بیوستنز کلروفیل نسبت به تجزیه آن است (Reddy and Vora, 1986). کاهش کاروتنوئیدها در شرایط شور و شرایطی که در آن گیاه با کمبود آب مواجه است می‌تواند ناشی از تخریب کاروتنوئیدها یا تبدیل بتاکاروتن به ویوالزانتین و سپس تشکیل زازانتین در چرخه گزانتوفیل باشد (Sultana et al., 1999). در تحقیق دیگری نیز نتایج نشان داد شوری غلظت رنگیزه‌ها را در گیاه همیشه‌بهار کاهش می‌دهد (بنی‌اسدی و همکاران، ۱۳۹۴). استفاده از ملاتونین موجب افزایش در میزان رنگیزه‌ها در مقابله با تنش شوری شد. کلروفیلاز و آنزیم Pheophorbide-a oxygenase دو آنزیم کلیدی در تجزیه کلروفیل محسوب می‌شوند که تیمار ملاتونین از فعالیت آنها جلوگیری به عمل می‌آورد (Wang et al., 2014; Turk et al., 2014) و در نتیجه موجب حفظ و افزایش محتوای کلروفیل، به تعویق انداختن پیری برگ، حفظ ثبات و عملکرد PS II و در نهایت افزایش سرعت فتوسنتز تحت شرایط تنش اسمزی خواهد شد (Turk et al., 2014). گزارش شده است که به‌طور جالبی، غلظت بالای ملاتونین غلظت کاروتنوئیدها، آنتی‌اکسیدانت‌های قابل حل در چربی که در کلروپلاست یافت می‌شود را افزایش داد (Munne-Bosch

and Penuelas, 2003) بنابراین ملاتونین تا حد زیادی می‌تواند بیوستنز کاروتنوئید را برای کاهش آسیب اکسیداتیو نوری القا کند (Liang et al., 2019). القای سنتز کاروتنوئیدها در شرایط تنش توسط ملاتونین می‌تواند به دلیل نقش حفاظتی آنها در تشکیلات فتوسنتزی باشد. زیرا این رنگیزه‌ها مسئول خاموش کردن رادیکال‌های آزاد و جلوگیری از پراکسیداسیون لیپیدها و در نهایت کاهش تنش اکسیداتیو می‌شدند (Yin et al., 2013). ملاتونین موجب افزایش رنگیزه‌های فتوسنتزی در ذرت (Jiang et al., 2016) و باقلا (Dawood and EL-Awad, 2014) تحت تنش شوری نیز شده است که با نتایج حاصل از این تحقیق مطابقت دارد.

نتایج همچنین نشان داد که متناسب با افزایش شوری نشت یونی نیز بیشتر می‌شود. در واقع تنش‌های محیطی از طریق ایجاد رادیکال‌های آزاد اکسیژن در داخل سلول، موجب کاهش پایداری غشا و افزایش نشت مواد سیتوپلاسمی شده است و در نتیجه افزایش نسبت نشت الکترولیت را به دنبال دارد. نتایج حاصل از تحقیق دیگری نیز نشان داد تنش شوری سبب افزایش نشت یونی در گیاه همیشه بهار می‌شود (Bayat and Sepehri, 2012). نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد استفاده از ملاتونین موجب کاهش نشت یونی می‌شود. ملاتونین نفوذپذیری غشاهای پلاسما و پراکسیداسیون لیپید در غشاها را کاهش می‌دهد و باعث حفظ یکپارچگی و عملکرد غشا در گیاه در تنش شوری می‌شود، به این ترتیب سمیت مواد معدنی را کاهش داده و رشد گیاه را بهبود می‌بخشد (Wang et al., 2016). در تحقیقی بر روی گیاه هندوانه نیز، استفاده از پیش‌تیمار برگ‌گی ملاتونین باعث کاهش نشت الکترولیت تحت تنش شوری شد (Dongxiao et al., 2017). در تحقیق دیگری نیز، کاربرد ملاتونین میزان نشت یونی را در گیاه خربزه خاتونی به‌طور معنی‌داری کاهش داد (نستری نصرآبادی و صابرعلی، ۱۳۹۹) که با نتایج حاصل از این تحقیق مطابقت دارند.

پروتئین‌های محلول برگ تحت تنش شوری در نتیجه واکنش با رادیکال‌های آزاد، تغییر اسیدهای آمینه، افزایش فعالیت آنزیم‌های تجزیه‌کننده پروتئین‌ها، کاهش سنتز

این تحقیق نیز استفاده از، ملاتونین موجب افزایش میزان پرولین شد. نقش ملاتونین در افزایش پرولین به علت نقش آن در حفظ آب سلول و محافظت از غشا و پروتئین از بین رونده ROS و خواص آنتی‌اکسیدانی آن است (Turk et al., 2014). نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که افزایش سطح شوری موجب کاهش رنگیزه‌ها می‌شود. کاهش در سطوح کلروفیل در گیاهان تحت تنش می‌تواند به افزایش فعالیت آنزیم تخریب‌کننده کلروفیل (کلروفیلاز) مربوط باشد (چاپارزاده و زرندی میاندوآب، ۱۳۹۰). برخی تنظیم‌کننده‌های رشد مانند اسید آبسزیک و اتیلن موجب تحریک این آنزیم می‌شوند و در اثر تنش غلظت این مواد افزایش می‌یابد (Drazkiewicz, 1994). و یا کاهش بیوستنز کلروفیل به دلیل کاهش پیش‌ساز بیوستنز کلروفیل (گلوتامات و ۵ آمینو لولونیک اسید) در شرایط تنش بوده که نشان‌دهنده اثر مخرب شوری بر بیوستنز کلروفیل نسبت به تجزیه آن است (Reddy and Vora, 1986). کاهش کاروتنوئیدها در شرایط شور و شرایطی که در آن گیاه با کمبود آب مواجه است می‌تواند ناشی از تخریب کاروتنوئیدها یا تبدیل بتاکاروتن به ویوالزانتین و سپس تشکیل زازانتین در چرخه گزانتوفیل باشد (Sultana et al., 1999). در تحقیق دیگری نیز نتایج نشان داد شوری غلظت رنگیزه‌ها را در گیاه همیشه‌بهار کاهش می‌دهد (بنی‌اسدی و همکاران، ۱۳۹۴). استفاده از ملاتونین موجب افزایش در میزان رنگیزه‌ها در مقابله با تنش شوری شد. کلروفیلاز و آنزیم Pheophorbide-a oxygenase دو آنزیم کلیدی در تجزیه کلروفیل محسوب می‌شوند که تیمار ملاتونین از فعالیت آنها جلوگیری به عمل می‌آورد (Wang et al., 2014; Turk et al., 2014) و در نتیجه موجب حفظ و افزایش محتوای کلروفیل، به تعویق انداختن پیری برگ، حفظ ثبات و عملکرد PS II و در نهایت افزایش سرعت فتوسنتز تحت شرایط تنش اسمزی خواهد شد (Turk et al., 2014). گزارش شده است که به‌طور جالبی، غلظت بالای ملاتونین غلظت کاروتنوئیدها، آنتی‌اکسیدانت‌های قابل حل در چربی که در کلروپلاست یافت می‌شود را افزایش داد (Munne-Bosch

گیاهان بادرنجبویه افزایش یافت (دهجی پور حیدرآبادی و همکاران، ۱۴۰۰). در این تحقیق گیاهان تحت تیمار ملاتونین محتوی فنل بیشتری نسبت به گیاهان شاهد داشتند، در تحقیق دیگری نیز، کاربرد ملاتونین باعث افزایش معنی دار ترکیبات فنلی تحت شرایط تنش در نشا خربزه خاتونی شد (نستری نصرآبادی و صابرعلی، ۱۳۹۹) که با نتایج حاصل از این تحقیق همخوانی دارد. کاربرد ملاتونین به عنوان تعدیل کننده اثرات تنش های محیطی، با افزایش میزان فنل در گیاهان تحت تنش، باعث حفظ آب درون سلول ها و حفظ ساختار سلولی آن ها می شود (Zhang et al., 2017). تیمار ملاتونین با تنظیم بیان ژن های مسیر فنیل پروپانوئید مانند paL باعث افزایش ترکیبات فنلی می شود (Zhang et al., 2015).

نتیجه گیری

نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که تنش شوری آثار منفی بر پارامترهای مورفولوژیکی و فیزیولوژیکی گیاه همیشه بهار دارد. با افزایش سطح شوری پارامترهای رشدی، محتوای کلروفیل، کاروتنوئید و رطوبت نسبی کاهش یافته و نشت یونی و پرولین روند افزایشی نشان داد. کاربرد ملاتونین با تأثیر بر فرآیندهای فیزیولوژیک گیاه آثار تنش شوری بر گیاه همیشه بهار را کاهش داده و سبب بهبود رشد آن در شرایط تنش شوری شد.

پروتئین ها، تخریب مکانیسم های رونویسی و ترجمه mRNA کاهش می یابد (Ranjan et al., 2001; Singh and Pal, 1995). میزان پروتئین کل در گوجه فرنگی تحت تنش شوری کاهش یافت که مطابق با نتایج حاصل از این تحقیق بود (Debouba et al., 2006). در این تحقیق نتایج نشان می دهد که استفاده از ملاتونین موجب حفظ بیشتر پروتئین در گیاهان تحت تنش شده است، در تحقیق دیگری نیز، که بر روی گیاهچه های جعفری آفریقایی تحت تنش شوری انجام شد، پیش تیمار با ملاتونین موجب افزایش محتوای پروتئین در شرایط تنش شوری شد (زارع زینلی و همکاران، ۱۳۹۹) که با نتایج حاصل از این تحقیق همسو است. تأثیر ملاتونین به عنوان یک آنتی اکسیدانت در مقابل تنش های مختلف، با از بین بردن گونه های اکسیژن فعال، از اکسیداسیون پروتئین ها جلوگیری کرده و موجب حفظ ساختار و عملکرد پروتئین ها می شود (Arnao and Hernandez-Ruiz, 2014; Zhang et al., 2015;) (Jiang et al., 2016).

ترکیبات فنولی یکی از مکانیسم های دفاعی غیر آنزیمی در مقابله با تنش های محیطی هستند، که به جمع آوری پراکسید هیدروژن در سلول های گیاهی کمک می کنند (Vogt, 2010). ترکیبات فنولی به عنوان آنتی اکسیدان عمل کرده و رادیکال های گروه هیدروکسیل و پروکسیل را از بین برده و از اکسید شدن چربی ها جلوگیری می کنند (Boscaiu et al., 2010). نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که تنش شوری موجب افزایش میزان فنول کل در گیاه همیشه بهار می شود. در پژوهشی دیگر نیز، میزان فنول کل با اعمال تنش شوری در

منابع

- ابراهیمی، م.، زمانی، غ. ر. و علیزاده، ز. (۱۳۹۶) مطالعه اثر تنش خشکی بر صفات فیزیولوژیک و عملکردی همیشه بهار (*Calendula officinalis* L.). دو ماهنامه علمی- پژوهشی تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران ۳: ۵۰۸-۴۹۲.
- آزاد، م.، رستمی، م.، قبولی، م. و موحدی، ز. (۱۳۹۷) برهم کنش تنش شوری و اسید سالیسیلیک بر صفات فیزیولوژیک بالنگو (*Lallemantia royleana*). مجله پژوهش های گیاهی (مجله زیست شناسی ایران) ۲: ۲۲۰-۲۰۸.
- بنی اسدی، ف.، صفاری، و. ر. و مقصودی مود، ع. ا. (۱۳۹۴) تأثیر پوترسین و شوری بر ویژگی های مورفولوژیک، بیوشیمیایی و رنگیزه های گیاه همیشه بهار (*Calendula officinalis* L.). علوم و فنون کشت های گلخانه ای ۲۱: ۱۲۵-۱۳۳.

چاپرزاده، ن. و زرنندی میان‌دوآب، ل. (۱۳۹۰) اثر شوری بر محتوای رنگدانه‌ای و رشد دو رقم گیاه کلزا (*Brassica napus*). زیست شناسی گیاهی ۹: ۲۶-۱۳.

دهجی‌پور حیدرآبادی، م.، دهقانی، م. ر.، مرادی اندوهجردی، ف.، ملک‌زاده، خ. و سروش، ف. (۱۴۰۰) تأثیر پیش‌تیمار اسید استیک بر برخی پارامترهای فیزیولوژیکی و مولکولی گیاه بادرنجبویه (*Melissa officinalis* L.) تحت تنش شوری. فرآیند و کارکرد گیاهی ۱۰: ۲۴۹-۲۲۹.

رسول‌زادگان، ی. (۱۳۷۰) میوه‌کاری در مناطق معتدله. انتشارات دانشگاه صنعتی اصفهان، اصفهان.

زارع‌زینلی، م.، نصیبی، ف.، منوچهری‌کلانتری، خ. و احمدی‌موسوی، ع. (۱۳۹۹) اثر پیش‌تیمار ملاتونین بر برخی پارامترهای فیزیولوژیکی و کاهش تنش اکسیداتیو در گیاهچه‌های جعفری زینتی تحت تنش شوری. فرآیند و کارکرد گیاهی ۹: ۱۲۵-۱۱۵.

عسگریان، ه.، عبدوسی، و.، دانایی، ا. و لادن‌مقدم، ع. ر. (۱۴۰۰) تأثیر کاربرد توأم اسید هیومیک و سلنیوم بر برخی ویژگی‌های مورفوفیزیولوژیکی همیشه‌بهار (*Calendula officinalis* L.) تحت تنش شوری. نشریه علمی تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران ۴: ۶۱۱-۵۹۶.

غلامی، ر.، کاشفی، ب. و سعیدی سار، س. (۱۳۹۲) تأثیر محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک در کاهش اثرات تنش شوری بر صفات رشدی گیاه مریم‌گلی (*Salvia limbata* L.). مجله اکوفیزیولوژی گیاهی ۱۵: ۷۳-۶۳.

محمدی، ح.، مرادی، ش. و آقایی، ا. (۱۴۰۰) ملاتونین بر ویژگی‌های مورفولوژیک و فیزیولوژیک گیاه دارویی آگاستاکه در شرایط تنش کم‌آبی. فرآیند و کارکرد گیاهی ۱۰: ۵۷-۴۵.

مرادی، ر. و پورقاسمیان، ن. (۱۳۹۷) اثر سالیسیلیک اسید بر کاهش اثرهای منفی تنش خشکی در گیاه همیشه‌بهار (*Calendula officinalis* L.). نشریه دانش آب و خاک ۲: ۲۸-۱۵.

نسرتی نصرآبادی، ح. و صابرعلی، س. ف. (۱۳۹۹) اثر پیش‌تیمار پلی‌اتیلن گلیکول و ملاتونین بر مقاومت به سرما در نشا خربزه خاتونی (*Cucumis melo* L.). نشریه علوم باغبانی (علوم و صنایع کشاورزی) ۳۴: ۴۹۱-۴۸۱.

نقی‌زاده، م.، کبیری، ر. و مقصودی، ک. (۱۴۰۰) ارزیابی تأثیر محلول‌پاشی ملاتونین و اسید آسکوربیک بر عملکرد دانه و موسیلاژ *Plantago ovate* Forssk. نشریه علمی تحقیقات گیاهان دارویی و معطر ایران ۳۷: ۹۱۹-۹۰۸.

Afreen, F., Zobayed, S. M. A. and Kozai, T. (2006) Melatonin in *Glycyrrhiza uralensis*: Response of plant roots to spectral quality of light and UV-B radiation, *Journal of Pineal Research* 41: 108-115.

Arnao, M. B. and Hernandez-Ruiz, J. (2009) Protective effect of melatonin against chlorophyll degradation during the senescence of barley leaves. *Journal of Pineal Research* 46: 58-63.

Arnao, M. B. and Hernandez-Ruiz, J. (2014) Melatonin: Plant growth regulator and/or biostimulator during stress? *Trends in Plant Science* 19: 789-797.

Arnao, M. B. and Hernandez-Ruiz, J. (2015) Functions of melatonin in plants: A review. *Journal of Pineal Research* 59: 133-150.

Ashraf, M. and McNeilly, T. (2004) Salinity tolerance in Brassica oilseeds. *Critical Reviews in Plant Sciences* 23: 157-174.

Bayat, S. and Sepehri, A. (2012) Paclobutrazol and salicylic acid application ameliorates the negative effect of water stress on growth and yield of maize plants. *Journal of research in Agricultural Science* 8: 127-139.

Bates, L. S. Waldran, R. P. and Tear, I. D. (1973) Rapid determination of free proline for water studies. *Plant and soil* 39: 205-208.

Boscaiu, M., Sanchez, M., Bautista, I., Donat, P., Lidon, A., Llinares, J., Llul, C., Mayoral, O. and Vicente, O. (2010) Phenolic compounds as stress markers in plants from gypsum habitats. *Bulletin UASVM Horticulture* 67: 44-49.

Bradford, M. M. (1976) A rapid and sensitive method for quantitation of microgram quantities of protein utilizing the principle of protein-dye binding. *Analytical Biochemistry* 72: 248-254.

Chartzoulakis, K., Loupassaki, M., Bertaki, M. and Androulakis, I. (2002) Effects of NaCl salinity on growth, ion content and CO₂ assimilation rate of six olive cultivars. *Scientia Horticulturae* 96: 235-247.

- Cicek, N. and Cakirlar, H. (2002) The effect of salinity on some physiological parameters in two maize cultivars. *Bulgarian Journal of Plant Physiology* 28: 66-74.
- Cromack, H. T. H. and Smith, J. M. (1998) *Calendula officinalis*-production potential and crop agronomy in southern England. *Industrial Crops and Products* 7: 223-229.
- Dawood, M. G. and EL-Awad, M. E. (2014) Alleviation of salinity stress on *Vicia faba* L. plants via seed priming with melatonin. *Acta Biologica Colombiana* 20: 223-235.
- Debouba, M., Gouia, H., Valadier, M. H., Ghorbel, M. H. and Suzuki, A. (2006) Salinity-induced tissue-specific diurnal changes in nitrogen assimilatory enzymes in tomato seedlings grown under high or low nitrate medium. *Plant Physiology and Biochemistry* 44: 409-419.
- Dongxiao, L. I., Zhang, D., Hongguang, W. A. N. G., Yanming, L. I. and Ruiqi, L. I. (2017) Physiological response of plants to polyethylene glycol (PEG-6000) by exogenous melatonin application in wheat. *Zemdirbyste-Agriculture* 104: 219-228.
- Drazkiewicz, M. (1994) Chlorophyllase: Occurrence, functions, mechanism of action, effects of external and internal factors. *Photosynthetica* 30: 321-331.
- El-Ghany, M. F. A. and Attia, M. (2020) Effect of exopolysaccharide-producing bacteria and melatonin on faba bean production in saline and non-saline soil. *Agronomy* 10: 316.
- El-Khallal, S. M., Hathout, T. A., Ashour, A. E. A. and Kerrit, A. A. A. (2009) Brassinolide and salicylic acid induced growth, biochemical activities and productivity of maize plants grown under salt stress. *Journal of Agriculture and Biological Science* 5: 380-390.
- Farouk, S. and Al-Amri, S. M. (2019) Ameliorative roles of melatonin and/or zeolite on chromium-induced leaf senescence in marjoram plants by activating antioxidant defense, osmolyte accumulation, and ultrastructural modification. *Industrial Crops and Products* 142: 111823.
- Gama, P. B. S., Inanana, S., Tanaka, K. and Nakazawa, R. (2007) Physiological responses of common bean (*Phaseolus vulgaris* L.) seedlings to salinity stress. *African Journal of Biotechnology* 6: 79-88.
- Gao, W., Feng, Z., Bai, Q., He, J. and Wang, Y. (2019) Melatonin-mediated regulation of growth and antioxidant capacity in salt-tolerant naked oat under salt stress. *International Journal of Molecular Sciences* 20: 1176.
- Hasegawa, P. M., Bressan, R. A., Zhu, J. K. and Bohnert, H. J. (2000) Plant cellular and molecular responses to high salinity. *Annual Review Plant Physiology and Plant Molecular Biology* 51: 463-499.
- Janas, K. M. and Posmyk, M. M. (2013) Melatonin, an underestimated natural substance with great potential for agricultural application. *Acta Physiologiae Plantarum* 35: 3285-3292.
- Jebara, S., Jebera, M., Limam, F. and Aouani, M. (2005) Changes in ascorbate peroxidase, catalase, guaiacol peroxidase and superoxide dismutase activities in common bean (*Phaseolus vulgaris*) nodules under salt stress. *Journal of Plant Physiology* 162: 929-936.
- Jiang, Ch., Cui, Q., Feng, K., Xu, D., Li, Ch. and Zheng, Q. (2016) Melatonin improves antioxidant capacity and ion homeostasis and enhances salt tolerance in maize seedlings. *Acta Physiologiae Plantarum* 20: 38-82.
- Kafi, M. and Ajmal Khan, M. (2008) *Crop and Forage Production Using Saline Waters*. Daya publishers House, Delhi.
- Kishor, P. B. K., Hong, Z., Miao, G. H., Hu, C. A. A. and Verma, D. P. S. (1995) Overexpression of [δ]-pyrroline-5-carboxylate synthetase increases proline production and confers osmotolerance in transgenic plants. *Plant Physiology* 108: 1387-1394.
- Lawlor, D. W. and Cornic, G. (2002) Photosynthetic carbon assimilation and associated metabolism in relation to water deficit in higher plants. *Plant Cell and Environment* 25: 275-294.
- Liang, D., Ni, Z., Xia, H., Xie, Y., Lv, X., Wang, J., Lin, L., Deng, Q. and Luo, X. (2019) Exogenous melatonin promotes biomass accumulation and photosynthesis of kiwifruit seedlings under drought stress. *Scientia Horticulturae* 246: 34-43.
- Li, C., Tan, D. X., Liang, D., Chang, C., Jia, D. and Ma, F. (2015) Melatonin mediates the regulation of ABA metabolism, free-radical scavenging, and stomatal behaviour in two *Malus* species under drought stress. *Journal of Experimental and Botany* 66: 669-680.
- Lichtenthaler, H. K. and Wellburn, A. R. (1983) Determination of total carotenoids and chlorophyll a and b of leaf extract in different solvents. *Biochemical Society Transactions* 11: 591-592.
- Lutts, S., Kinet, J. M. and Bouharmont, J. (1996) NaCl-induced senescence in leaves of rice (*Oryza sativa* L.) cultivars differing in salinity resistance. *Annals of Botany* 78: 389-398.
- Manchanda, G. and Garg, N. (2008) Salinity and its effects on the functional biology of legumes. *Acta Physiologiae Plantarum* 30: 595-618.
- Marschner, H. (1995) *Mineral Nutrition of Higher Plants*. Academic Press, London.
- Munne-Bosch, S. and Penuelas, J. (2003) Photo- and antioxidative protection, and a role for salicylic acid during drought and recovery in field-grown *Phillyrea angustifolia* plants. *Planta* 217: 758-766.
- Munns, R. (2005) Genes and salt tolerance: Bringing them together. *New Phytologist* 167: 645-663.
- Munns, R. (2002) Comparative physiology of salt and water stress. *Plant, Cell and Environment* 25: 239-250.

- Munns, R. and Tester, M. (2008) Mechanisms of salinity tolerance. *Annual Review of Plant Biology* 59: 651-681.
- Murch, S. J. and Saxena, P. K. (2002) Melatonin: A potential regulator of plant growth and development? *In Vitro Cellular and Developmental Biology-Plant* 38: 531-536.
- Parida, A. K. and Dasa, A. B. (2005) Salt tolerance and salinity effects on plants. A review. *Ecotoxicology and Environmental Safety* 60: 324-349.
- Porra, R. J. (2002) The chequered history of the development and use of simultaneous equations for the accurate determination of chlorophylls a and b. *Photosynthesis Research* 73: 149-156.
- Qasim, M., Ashraf, M., Jamil, M. A., Ashraf, M. Y., Rehman, S. U. and Rha, E. S. (2003) Water relations and gas exchange properties in some elite canola (*Brassica napus* L.) lines under salt stress. *Annals of Applied Biology* 142: 307-316.
- Ranjan, R., Bohra, S. P. and Jeet, A. M. (2001) *Book of Plant Senescence*. Jodhpur Agrobios, New York.
- Rao, M. S. S. and Mendham, N. J. (1991) Soil-plant-water relations of oilseed rape (*Brassica napus* and *B. campestris*). *The Journal Agricultural Science* 117: 197-205.
- Reddy, M. P. and Vora, A. B. (1986) Changes in pigment composition. Hill reaction activity and saccharides metabolism in bajra (*Penisetum typhoides* S and H) leaves under NaCl salinity. *Photosynthetica* 20: 50-55.
- Setayeshmehr, Z. and Esmailzadeh, S. (2013) Effect of salt stress on some phenological and biochemical characteristics in *Coriandrum sativum* L. *Journal of Plant Production* 20: 111-128.
- Sims, D. A. and Gamon, J. A. (2002) Relationships between leaf pigment content and spectral reflectance across a wide range of species, leaf structures and developmental stages. *Remote Sensing of Environment* 81: 337-354.
- Singh, L. and Pal, B. (1995) Effect of water salinity on yield and yield attributing characters of blond Psyllium (*Plantago ovata*). *Indian Journal of Agricultural Sciences* 65: 503-505.
- Singleton, V. L. and Rossi, J. A. (1965) Colorimetry of total phenolics with phosphomolybdic-phosphotungstic acid reagents. *American Journal of Enology and Viticulture* 16: 144-158.
- Sofo, A., Tuzio, A. C., Dichio, B. and Xiloyannis, C. (2005) Influence of water deficit and rewatering on the components of the ascorbate-glutathione cycle in four interspecific Prunus hybrids. *Plant Science* 169: 403-412.
- Sultana, N., Ikeda, T. and Itoh, R. (1999) Effect of NaCl salinity on photosynthesis and dry matter accumulation in developing rice grains. *Environmental and Experimental Botany* 42: 211-220.
- Tan, D. X., Manchester, L. C., Helton, P. and Reiter, R. J. (2007) Phyto-remediation capacity of plants enriched with melatonin. *Plant Signaling and Behavior* 2: 514-516.
- Turk, H., Erdal, S., Genisel, M., Atici, O., Demir, Y. and Yanmis, D. (2014) The regulatory effect of melatonin on physiological, biochemical and molecular parameters in cold-stressed wheat seedlings. *Plant Growth Regulation* 74: 139-152.
- Viera Santos, C. (2004) Regulation of chlorophyll biosynthesis and degradation by salt stress in sunflower leaves. *Scientia Horticulturae* 103: 93-99.
- Vogt, T. (2010) Phenyl propanoid biosynthesis. *Molecular Plant* 3: 2-20.
- Wang, Y. L., Wang, X. D., Zhao, B. and Wang, Y. C. (2007) Reduction of hyperhydricity in the culture of *Lepidium meyenii* shoots by the addition of rare earth elements. *Plant Growth Regulation* 52: 151-159.
- Wang, L. Y., Liu, J. L., Wang, W. X. and Sun, Y. (2016) Exogenous melatonin improves growth and photosynthetic capacity of cucumber under salinity-induced stress. *Photosynthetica* 54: 19-27.
- Wang, Y., Reiter, R. J. and Chan, Z. (2018) Phyto-melatonin: A universal abiotic stress regulator. *Journal of Experimental Botany* 69: 963-974.
- Wang, P., Sun, X., Xie, Y., Li, M., Chen, W., Zhang, S., Liang, D. and Ma, F. (2014) Melatonin regulates proteomic changes during leaf senescence in *Malus hupehensis*. *Journal of Pineal Research* 57: 291-307.
- Wang, P., Yin, L., Liang, D., Li, C., Ma, F. and Yue, Z. (2012) Delayed senescence of apple leaves by exogenous melatonin treatment: Toward regulating the ascorbate-glutathione cycle. *Journal of Pineal Research* 53: 11-20.
- Wei, W., Li, Q. T., Chu, Y. N., Reiter, R. J., Yu, X. M., Zhu, D. H., Zhang, W. K., Ma, B., Lin, Q. and Zhang, J. S. (2015) Melatonin enhances plant growth and abiotic stress tolerance in soybean plants. *Journal of Experimental Botany* 66: 695-707.
- Yin, L., Wang, P., Li, M., Ke, X., Li, C., Liang, D., Wu, S., Ma, X., Li, C. and Zou, Y. (2013) Exogenous melatonin improves *Malus* resistance to *M. arssonina* apple blotch. *Journal of Pineal Research* 54: 426-434.
- Zhang, N., Sun, Q., Zhang, H., Cao, Y., Weeda, S., Ren, S. and Gou, Y. D. (2014) Roles of melatonin in abiotic stress resistance in plants. *Journal of Experimental Botany* 66: 647-656.
- Zhang, N., Sun, Q., Zhang, H., Cao, Y., Weeda, S., Ren, S. and Guo, Y. D. (2015) Roles of melatonin in abiotic stress resistance in plants. *Journal of Experimental Botany* 66: 647-656.
- Zhang, H. M. and Zhang, Y. (2014) Melatonin: A well-documented antioxidant with conditional pro-oxidant actions. *Journal of Pineal Research* 57: 131-146.

Zhang, Y. P., Xu, S., Yang, S. J. and Chen, Y. Y. (2017) Melatonin alleviates cold-induced oxidative damage by regulation of ascorbate–glutathione and proline metabolism in melon seedlings (*Cucumis melo* L.). *The Journal of Horticultural Science and Biotechnology* 92: 313-324.

Effects of salinity stress on calendula (*Calendula officinalis* L.) by exogenous application of melatonin

Milad cheraghi¹, Ali Asghar Hatamnia^{1*}, Fardin Ghanbari²

¹ Department of Biology, Faculty of Science, Ilam University, Ilam, Iran

² Department of Horticultural Science, Faculty of Agriculture, Ilam University, Ilam, Iran

(Received: 20/07/2022, Accepted: 11/10/2022)

Abstract

Calendula officinalis L. is an annual plant of the Asteraceae family that has medicinal, food and ornamental uses. In order to evaluate the effect of melatonin on some morphological and physiological characteristics of *Calendula officinalis* L. under salt stress, a factorial experiment was conducted using a completely randomized design with three replications. In this study, the effects of 5 levels of salinity (0, 40, 80, 120 and 160 mM sodium chloride) and two levels of foliar spraying of melatonin (0 and 100 μ M) were evaluated. The results showed that salinity stress caused a decrease in all the investigated parameters in *C. officinalis* L. under salinity stress. The results of variance analysis of the data showed that salinity stress has a significant effect ($p \geq 0.01$) on all measured parameters except chlorophyll b and anthocyanin. However, melatonin caused a significant increase ($p \geq 0.01$) in a number of morphological (number of leaves, number of flowers, length of shoots, fresh and dry weight of shoots) and physiological parameters (relative water content, chlorophyll a, total chlorophyll, carotenoids, total protein and total phenol). The results of this study showed that salinity stress reduced the morphological and physiological characteristics compared to control, while the use of melatonin improved the morphological and physiological characteristics of the *Calendula officinalis* L., and melatonin can be used to moderate the negative effects of stress.

Keywords: Melatonin, Chlorophyll Pigments, Proline, Total phenol

Corresponding author, Email: a.hatamnia@ilam.ac.ir